

Sylabus - II. Pohádka po roce 1945

A. Adaptovaná pohádka

Adaptace české lidové pohádky Zpřístupnění světové dědictví

Boje o pohádku - 1948

František Hrubín a Jan Drda se postavili na obranu lidové pohádky

Jaroslav Frey napadal lidovou pohádku pro její nedostatečnou ideovost

1. Adaptace české lidové pohádky

František Lazecký (1905-1984) – Slezsko a Laško

Inspiroval řadu dalších autorů a nakladatelů

Pohádky: Kaliny a maliny (1960), Černá princezna a ptáček Konypáček (1975), Sedm Janků a drak Sedmihlavec (1977)

Marie Kubátová (1922-2013) – Podkrkoší

Pohádky o Krakonošovi (1971), Hořký bejlí (1981), Krakonošovo bejlí (1998)

Umělé pohádky: Pohádky vodnického dědečka (1990), Pohádky z Měsíčkova stříbrného zámku (2007), Lékárnické pohádky, Heřmánková víla (2007)

Oldřich Šuleř (*1924)

Modrá štola a jiné pověsti hor ze severu (1985) – Jesenicko

Umělé pohádky: Nic nalhaného, máloco pravda (1990) – Valašsko

Zbojnické pohádky a pověsti z Valašska (1993)

Oldřich Sirovátka (1925-1992) – převažují pověsti z Moravy, Slovácka, Brněnska, Valašska

Pohádky: Čarovné ovoce (1965, s Evou Kiliánovou), Jak čerti ukradli smích (pohádka z Valašska, 1978), Jak pluli Hanáci přes moře a další rozpustilé pohádky z Čech a Moravy (1994)

2) Zpřístupňování světového pohádkového dědictví na vysoké úrovni:

Hledání optimální varianty převyprávění pro české děti

Jan Vladislav (1923-2009) – převážně pohádky z Anglie, Francie, Itálie, Číny

Strom pohádek z celého světa, Druhý strom pohádek z celého světa (1959, společně s Vladislavem Stanovským) – vzor pro ostatní autory

Pohádky země draka (čínské pohádky, 1960)

Princezna s lískovými oříšky (anglické pohádky, 1963)

Keltské pohádky (1992)

Deset večerů s pohádkou (1992, sto zvířecích pohádek)

Příběhy třinácti bohatýrů (ruské byliny, 1960)

Zuzana Nováková (*1943)

Adaptace pohádek národů dálného východu, orientu, evropských, moravských pohádek

asijské pohádky: Hvězdy v bílé hřívě (1972) a Granátová jablka (1974) - pracuje volně s

tádžickými, uzbeckými, arménskými, gruzínskými, kazašskými a ázerbajdžánskými motivy

Džbánek pohádek (moravské, 1968)

Rybí drahokamy (pověsti ze Slovácka, 1978)
Umělé pohádky: Mušle pohádek (1969), Hračky v zimě nespí (1982)

Vladimír Hulpach (*1935)

Anglická, americká, jihoslovanská, česká a moravská pohádka
Teoretik dětské literatury, jeden ze zakladatelů soutěže Zlatá stuha
Především adaptace bájí, hrdinských eposů, pohádek a pověstí
Příběhy Kruhového stolu (1980)
Rytíři krále Artuše (1992)
Kralevic Marko (1975)
Ossianův návrat (1985)
Co vyprávěl kalumet (1966) – dýmka míru vypráví malému chlapci rozmanité indiánské pohádky – přel. do 11 jazyků
Návrat opeřeného hada (1975) – pohádky a báje Indiánů Střední a Jižní Ameriky
Pohádkové vandrování po Čechách (1982)
Pohádkové vandrování Moravou (1998)
Za pohádkou kolem světa (1995)

Václav Cibula (*1925)

Oblast románská: Francie, Španělsko
Francouzské pohádky (1990), Hrdinské legendy staré Francie (1963) Cid a jeho věrní (1978),
Pražské pověsti (1972)

Pavel Šrut (*1940)

Svazek anglických, irských, skotských a velšských pohádek Kočičí král (1989)
Např. Kočka a myš je volnou parafrází pohádky o Kohoutkovi a slepičce
Obr jménem Paleček s podtitulem Americké pohádky a povídačky o Paulu Bunyanovi (1997)
Autorská tvorba: Lichožrouti (2008)

Daniela Fischerová (*1948)

Duhová jiskra (1998) – příběhy podobné podobenstvím (staroindické, antické, středověké pohádky a mýty)
Umělé pohádky: Duhové pohádky (1982) – mýtus o radostném stvoření světa sluncem
Pohádky z Větrné Lhoty (2008)

Marie Voříšková (1907, pseudonym Marie Šindelářová)

Cikánské pohádky (1959, přepracováno Zpívající housle - 1991) – 17 romských pohádek

B. Umělá (autorská) pohádka

Je přelom ve tvorbě pro děti a mládež v roce 1945 nebo 1948?

1) přelom v pohádkové tvorbě po roce 1945 - omezování demonizace, sakralizace, ireálna - posílení reality, boj dobra a zla má být viditelný souboj – vliv 2. sv. v.

František Horečka (1894-1976)

Kouzla noci svatojánské - pohádka Strašidla na ústupu
fantazijně-realistický typ pohádky

Jiří Mařánek (1891-1959)

Neviditelný rytíř (1946) - kontaminace realist. příběhů s folk. postavami a ději

Vojtěch Martínek (1887-1960)

U jasného plamene (1946) - rámcová lokalizace - hukvaldský hrad

2) vývoj pohádky po roce 1948 – ideová a společenská deformace pohádky, násilná aktualizace v autorské pohádce koncem 40. a v 50. letech

OFICIÁLNÍ TVORBA

socialisticko-realistická pohádka

Inspirace ruským folklorem, lidová pohádka je často z politických a náboženských důvodů odmítána, vyj. tvoří novelistická pohádka, aut. pohádka je násilně aktualizovaná

Důraz na ideově výchovnou a sociálně agitační funkci

Josef Šlajer v poúnorové Štěpnici vyžaduje v pohádkách zachycení revoluční proměny společnosti, třídní boj, popis třídní nesnášenlivosti a nesmiřitelnosti

Jaroslav Frey (1902-1983)

Ruské a české pohádky (1946)- ruské, čečenské, uzbecké, gruzínské, kazašské motivy

Pohádky o dvou bratřích (1951)

Co bylo a co bude (1949) – průhledná alegorie Sovětského svazu, citace Lenina, Stalin nabývá myticko-pohádkového rozměru

Pavel Kohout (*1928)

O černém a bílém (1950) - 6 pohádek např. o revoluci v SSSR, o rasismu v USA, osvobození Prahy Rudou armádou, kolaboraci, kolektivizaci, šmelinářství, španělské občanské válce např. pohádka O srdci uralského chlapce

T. Svatopluk (1900-1972, vl. jm. Svatopluk Turek)

O statečném Ušákově (1949) - zvířecí pohádková alegorie – revoluční boj

Dále Ondřej Sekora, František Čečetka

konec 40. let - **antropomorfované pohádky** (andílci, brášci, skřítki, broučci, čmeláci, ptáčci...) - pedocentrické (základní přístup malých dětí ke světu), dětský synkretismus (vztahování vnějšího světa ke své osobě), imitace světa dospělých personifikace (okolní svět je součástí světa dítěte)

Fr. Kožík (1909-1997): Červánky mezi dětmi (1948)

Karel Michl (1898-1982): Vlaštovičky (1948)

Josef Kolář (1905-1983): Bzund'a a Brund'a – příběhy dvou brundibárů (1947)

v poúnorové fázi - hrdiny jsou: uhlí, stroje, vlaky, traktory - příprava dětí ke kolektivní práci

O. Sekora: O traktoru, který se splánil (1951)

Fr. Čečetka: O vláčku Kolejáčku (1951)

veršovaná pohádka pro nejmenší

František Hrubín (1910-1971)

Pohádky z Tisíce a jedné noci (1959) - dříve již Kamil Bednář, Pavel Eisner, Antonín Zhoř s výchozími látkami pracuje volně, příběhy poevropstil pro české děti, odstraňuje kruté či šokující motivy

pohádka O Džaurovi a jeho bratrech

Špalíček veršů a pohádek (1960) - vliv lidového říkadla

Např. Dvakrát sedm pohádek - veršované, např. Červená karkulka, Perníková chaloupka, O veliké řepě, Paleček, Kuřátko a obilí

Neveršované pohádky: O Všudybylovi, O nosáčovi, O Smolíčkovi - pohádka naruby
poetické líčení - v Pohádce o Květušce a její zahrádce

Jan Drda (1915-1970)

České pohádky (1958) – 12 humorných pohádkových příběhů

O Matějovi a Majdalence – zfilmováno Nejkrásnější hádanka- 2008

O princezně Jasněnce a ševci, který létal

Český Honza - filmová pohádka Z pekla štěstí

Dařbuján a Pandrhola

Zlaté kapradí

Na konci 50. let – fantazijně pojatá cestopisná reportáž

Ludvík Aškenazy (1921-1986)

Putování za švestkovou vůní, s podtitulem Pitryšek neboli Strastiplné osudy pravého trpaslíka (1959)

Prašťené pohádky (1966)

Cestopis s jezevčíkem (1970) – nonsensové postupy

V německé emigraci napsal přes sto rozhlasových pohádek

60. léta – dominantní postavení zaujala převážně pohádka nonsensová, rozmanité průniky humoru, satiry, parodie současnosti i klasických pohádek

Látková, jazyková, motivistická, syžetová originalita

Bohatá obraznost, asociativnost, absurdita, hyperbola, nezávazná hra, ztřeštěný humor, groteskní vidění, experimentátorství

Často podtext pro dospělé čtenáře

Jan Werich (1905-1980)

Fimfárum (1960 – humorně laděný soubor 11 pohádek), 1968 – rozšířeno na 19 textů

Jedna vrstva je pro děti a druhá pro dospělé

Fimfárum

Rozum & Štěstí

Královna Koloběžka První

Moře, strýčku, proč je slané?

O rybáři a jeho ženě

Až opadá listí z dubu

Jak na Šumavě obři vyhynuli

Splněný sen

Lakomá Barka

Tři veteráni

O třech hrbáčích z Damašku

2 Werichovy pohádky – v Uzlu pohádek (1978)

Zdeněk Karel Slabý (*1930)

Tři banány aneb Petr na pohádkové planetě (1964)

Tajemství oranžové kočky (1968) – pohádka s detektivní zápletkou

Olga Hejnová (*1928)

Kouzelník Mařenka (1965), Bubáci z Pampelic (1969)

Daisy Mrázková (*1923)

Neplač, muchomůrko (1965)

Haló, Jácičku (1972) – zvířecí fantasy

Můj medvěd Flóra (1973)

Průkopnice žánru dětského bilderbuchu – výtvarná a textová složka jsou těsně spjaty, jsou rovnocenné

Alois Mikulka (*1933) – crazy svět, nonsens, grotesknost, vlastní ilustrace

Aby se děti divily (1961)

O vynálezci dětských snů (1962)

Dvanáct usmívajících se ježibab (1974)

70. a 80. léta

využití postupů z jiných žánrů: science-fiction, fantasy, dobrodružné lit., kontaminace s povídkou s přírodními a fantaskními prvky

Hermína Franková (*1928): Dívka na koštěti (film. scénář 1971, kniha 1978), Čarodějnice bez koštěte

Ota Hofman (1928-1989)

O staré tramvaji (1961)

Klaun Ferdinand a raketa (1965)

Pan Tau a tisíc zázraků (1974)

Lucie a zázraky (1980), Lucie, postrach ulice (1986)

Televizní scénáře: Chobotnice z II. patra (1986) – prvky sci-fi, Návštěvníci (1981)

Miloš Macourek (1926-2002)

Filmy - 70. léta: filmové komedie: Dívka na koštěti, pohádkové seriály: Arabela, večerníčky:

Mach a Šebestová (literární verze – psaná samotným autorem, 1982, další díly: Mach a Šebestová za školou - 1998, Mach a Šebestová na prázdninách - 1993, Mach a Šebestová v historii), Žofka a spol.

Jakub a dvě stě dědečků (1963) – 17 humorných pohádek, povídek

O hodném chlapečkovi, který se stal kredencí (sbírka povídek, 1965)

Václav Čtvrtek (1911-1976), vl. jménem Václav Cafourek

Rumcajs (1970)

Pohádky z pařezové chaloupky (1974), O makové panence a motýlu Emanuelovi (1970),

Cesty formana Šejtročka (1977)

Pohádkový román Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni (1978)

František Nepil (1929-1995) – podobné Čtvrtkovu vypravěčství

Makový mužíček (1976)

Štuclinka a Zachumlánek (1994), Strašpytýlek (1996)

Eduard Petiška (1924-1987)

Vyprávění O jabloňce (1954), Jak krtek ke kalhotkám přišel (1960), Martínkovy pohádky (1971), Martínkova čítanka (1974), Alenčina čítanka (1982)

SAMIZDATOVÁ TVORBA

Edice Petlice

Ladislav Dvořák: O pejskovi, který se hledá (1976)

Alexandr Kliment: Modré pohádky (1976)

Ada Kriseová: Prázdniny s Bosonožkou (1984)

Edice Popelnice

Ivan Martin Jirous – soubor pohádkových vyprávění a pohádek pro dcerky Františku a Martu - Magor dětem (1991)

Edice JUST

1986 sborník - 56 básniček a pohádek Čert má kopyto (např. Egon Bondy: Pravdivé strašidelné příběhy pro Lopatkovic holky od E. B. na Tři krále 1976)

EXILOVÁ TVORBA

Ivan Klíma (*1931)

Uspořádal antologii pohádek Uzel pohádek (Mnichov, 1978, Praha, 1991) – 11 pohádek:

Např. Ivan Klíma: Jak hluboké je moře, Václav Havel: Pižďuchové, Jan Vladislav: Co vyprávěl vítr bílé růži

90. léta až současnost

Reedice, adaptační variování (např. Huplach – Vandrování), překlady P. Šrut: Kočičí král
Iniciační příběhy

Seriálovost

Scietismus - infromativnost

V próze převažují 3 narativní přístupy: imitativně-inovační (imitačně-inovační), nonsensově-parodický, imaginativní

A. Imitativně-inovační pohádková tvorba

Karel Šiktanc (*1928)

Královské pohádky (1994) – čekaly na vydání dvacet let

O dobré a zlé moci (2000): 7 pohádek – např. Duhová hora, Stříbrný a Ryšavec, Svatební šaty

Další podskupinu tvoří nekonvenčně pojaté iracionální bytosti

Vycházejí knižní soubory českých i světových pohádek sjednocované podle pohádkové postavy (O čarodějnicích, 1996, O trpaslicích, 1996, O strašidlech, 1997, O čertech, 1997)

Např. M. Kubátová: Pohádky vodnického dědečka (1990)

"Tatínkovské" a "maminkovské" pohádky

Zdeněk Svěrák (*1936) -Tatínku, ta se ti povedla (1990, rámcový příběh se 2 pohádkami

Jiří Stránský (*1931) - Povídačky pro Klárku (1996), Povídačky pro moje slunce (2002)

Arnošt Goldflam (*1946) - Tatínek není k zahození (2005)

Demytizace pohádkových postav

Alois Mikulka (*1933)

O jelenovi s kulometem (1996) – 32 krátkých textů (travestie, hyperbola, ironicko-sarkastický příděch)

Karkulka v maskáčích (2003) – perzifláž

B. Nonsensově-parodická a humoristická pohádková tvorba

Petr Nikl (*1960): Lingvistické pohádky (2006)

Jiří Kahoun (*1942): Toronto Tom. Kocour z Ameriky (1993)

C. Imaginativní pohádková tvorba (fantasy)

Velké množství autorů: P. Šrut: Lichožrouti, Daniela Fischerová: Pohádky z Větrné Lhoty
Iva Procházková (*1953): Myši patří do nebe (2006, zvířecí fantasy)

Luisa Nováková (*1971): 2 romány pro děti s dobrodružným dějem Sestra volavek, Kámen vládců (1997)

sekundární literatura

NOVÁKOVÁ, Luisa. *Proměny české pohádky (K historii žánru ve čtyřicátých letech dvacátého století)*. Brno: Masarykova univerzita 2009.

TOMAN, Jaroslav: Česká autorská pohádka devadesátých let 20. století. In: Poláček, Jiří. *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradičnost – inovace*. Slavkov u Brna: BM Typo, 2003, s. 47-53.

URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury. Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Praha: Votobia, 1999.

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.